

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การกล่าวออกตัวในภาษาไทย

มุมมองจากการตระหนักรู้ทางอภีวจนปฏิบัติศาสตร์

ไม่ได้จะว่านะ แต่...
ไม่ได้จะนับนะ แต่...
อย่าหาว่าฉันทาลายนะ แต่...
อย่าหาว่าขู่อยนะ แต่...
ตัวอย่าง

ดร.อนุชิต ต๋วมณีจินดา
ดร.อำนาจ ปึกษาสุข

รางวัลผลงานวิจัยดีเด่น
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์ ประจำปี 2568

สารบัญ

สารบัญรูปภาพ	(9)
สารบัญตาราง	(10)
คำนำ	(12)
กิตติกรรมประกาศ	(14)
เกี่ยวกับผู้เขียน	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.2 ขอบเขตของการวิจัย	6
1.3 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	7
บทที่ 2 กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 กรอบแนวคิดและทฤษฎี	10
2.1.1 แนวคิดเรื่องวัจนกรรม (Speech act)	10
2.1.2 แนวคิดเรื่องความสุภาพ (Politeness)	11
2.1.3 แนวคิดเรื่องการบรรเทาผลกระทบจากการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Mitigation)	16
2.1.4 การกล่าวออกตัว (Disclaimer)	18
2.1.5 แนวคิดเรื่องการตระหนักรู้ทางอภิปรัชญา (Metapragmatic awareness)	25
2.2 งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรอกล่าวออกตัว	28
2.3 สรุป	34
บทที่ 3 การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	35
3.1 การออกแบบการวิจัย	35
3.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	37
3.3 การเก็บข้อมูล	38
3.4 ประชากรวิจัย	41
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	42
3.6 สรุป	44

บทที่ 4 การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : มุมมองจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม	45
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม	46
4.1.1 ข้อมูลด้านเพศ	46
4.1.2 ข้อมูลด้านอายุ	47
4.1.3 ข้อมูลด้านการศึกษา	50
4.1.4 ข้อมูลด้านอาชีพ	51
4.2 การรับรู้ของ “ผู้ส่งสาร” (ผู้พูด) ที่มีต่อการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	52
4.2.1 วัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวของผู้ส่งสาร (ผู้พูด)	53
4.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัวของผู้ส่งสาร (ผู้พูด)	59
4.2.3 อภิปรายผลการใช้การกล่าวออกตัวจากมุมมองของผู้ส่งสาร	69
4.3 การรับรู้ของ “ผู้รับสารโดยตรง” (ผู้ฟัง) ที่มีต่อการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	71
4.3.1 ความถี่ของการเป็น “ผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟัง” การใช้การกล่าวออกตัว	71
4.3.2 วัตถุประสงค์ที่ผู้สนทนาใช้การกล่าวออกตัว	72
4.3.3 ปัจจัยที่ทำให้รู้วัตถุประสงค์ที่ผู้สนทนาใช้การกล่าวออกตัว	77
4.3.4 ความรู้สึกเมื่อผู้สนทนาใช้การกล่าวออกตัว	80
4.3.5 อภิปรายผลการใช้การกล่าวออกตัวจากมุมมองของผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟัง	82
4.4 การรับรู้ของ “ผู้รับสารโดยอ้อม” (ผู้ที่ได้ยินการสนทนาของผู้อื่น) ที่มีต่อการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	84
4.4.1 ความถี่ของการเป็น “ผู้รับสารโดยอ้อมหรือผู้ได้ยิน” การใช้การกล่าวออกตัว	85
4.4.2 วัตถุประสงค์ที่บุคคลอื่นใช้การกล่าวออกตัว	85
4.4.3 ปัจจัยที่ทำให้รู้วัตถุประสงค์ที่บุคคลอื่นใช้การกล่าวออกตัว	88
4.4.4 ความรู้สึกเมื่อได้ยินการใช้การกล่าวออกตัวของบุคคลอื่น	89
4.4.5 อภิปรายผลการใช้การกล่าวออกตัวจากมุมมองของผู้รับสารโดยอ้อม หรือผู้ที่ได้ยินการสนทนาของบุคคลอื่น	92
4.5 อภิปรายผลการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยจากข้อมูลแบบสอบถาม	93
4.6 สรุป	98
 บทที่ 5 การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : มุมมองจากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์	 101
5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัว	103
5.1.1 ความสัมพันธ์และความสนิทสนมคุ้นเคย	104
5.1.2 บุคลิกภาพหรือลักษณะนิสัย	107
5.1.3 เพศวิถี	108
5.1.4 อายุ	110
5.1.5 วัฒนธรรมไทย	112

5.1.6 สถานภาพทางสังคมหรือหน้าที่การงาน	114
5.1.7 สถานการณ์หรือความจำเป็น	116
5.1.8 ประสบการณ์ร่วม	117
5.1.9 หัวข้อการสนทนา	118
5.1.10 จำนวนผู้รับสาร	119
5.2 วัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัว	121
5.2.1 การรับรู้ของผู้พูด	122
5.2.2 การรับรู้ของ “ผู้รับสารโดยตรง” (ผู้ฟัง)	132
5.2.3 การรับรู้ของ “ผู้รับสารโดยอ้อม” (ผู้ที่ได้ยินการสนทนาของผู้อื่น)	144
5.2.4 บทบาทที่แตกต่างในการสนทนากับการรับรู้วัตถุประสงค์ของการกล่าวออกตัวที่เปลี่ยนไป	154
5.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกและการตีความวัตถุประสงค์การใช้การกล่าวออกตัวของผู้รับสาร	157
5.3.1 บริบททางภาษา	158
5.3.2 บริบทที่ไม่ใช่ภาษา	163
5.4 ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้ยินการกล่าวออกตัว	168
5.4.1 รู้สึกว่าการกล่าวออกตัวเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์	169
5.4.2 รู้สึกเป็นกลางกับการกล่าวออกตัว	172
5.4.3 รู้สึกว่าการกล่าวออกตัวเป็นสิ่งที่พึงประสงค์	173
5.5 อภิปรายผลการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยจากข้อมูลการสัมภาษณ์	173
5.6 สรุป	178
บทที่ 6 สรุปและอภิปรายผล	181
6.1 วัตถุประสงค์ คำถามวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย	181
6.2 ผลการศึกษา	183
6.2.1 หน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	184
6.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้และการตีความวัตถุประสงค์ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	184
6.2.3 ผลที่เกิดขึ้นกับความรู้สึกของผู้ฟัง	185
6.3 อภิปรายผลจากข้อมูลแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง	186
6.3.1 หน้าที่ที่หลากหลายของการกล่าวออกตัว	186
6.3.2 บทบาทของผู้ใช้ภาษากับหน้าที่ของการกล่าวออกตัว	188
6.3.3 การกล่าวออกตัวในฐานะวัจนกรรม	191
6.3.4 การตีความการกล่าวออกตัว	195
6.3.5 การกล่าวออกตัวในภาษาไทยกับข้อจำกัดของกรอบแนวคิดตะวันตก	197

8)

6.4 ประโยชน์ที่ได้รับ	200
6.4.1 ประโยชน์ทางด้านทฤษฎี	200
6.4.2 ประโยชน์ทางด้านระเบียบวิธีวิจัย	201
6.4.3 ประโยชน์ทางการสอน	201
6.5 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ	202
6.6 บทสรุป	204
บรรณานุกรม	205
ภาคผนวก	212
ภาคผนวก ก. : หลักฐานการอนุมัติการทำวิจัยในคน	213
ภาคผนวก ข. : ค่าทางสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม	214

ตัวอย่าง

สารบัญรูปภาพ

รูปที่ 1.1 การอธิบายความหมายของการกล่าวออกตัว “ไม่ได้จะว่านะ” ในเพจเฟซบุ๊ก “วันแปลภาษา”	3
รูปที่ 1.2 กระทั่งในกระดานสนทนาของเว็บไซต์พันทิปที่กล่าวถึงการกล่าวออกตัว “ไม่ได้ว่านะ”	4
รูปที่ 3.1 วิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ในงานวิจัยนี้	36
รูปที่ 3.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	37
รูปที่ 3.3 ขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณลักษณะ	43
รูปที่ 4.1 ข้อมูลด้านเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	46
รูปที่ 4.2 ข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	48
รูปที่ 4.3 ข้อมูลด้านการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	50
รูปที่ 4.4 ข้อมูลด้านอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	51
รูปที่ 4.5 ความถี่ในการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยของผู้ตอบแบบสอบถาม	53
รูปที่ 4.6 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูด	70
รูปที่ 4.7 ความถี่ในการเป็นผู้ฟังการกล่าวออกตัว (ได้รับสารโดยตรง)	72
รูปที่ 4.8 ความถี่ในการเป็นผู้ได้ยินการกล่าวออกตัว (ได้รับสารโดยอ้อม)	85
รูปที่ 6.1 หน้าที่หลักของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	187
รูปที่ 6.2 หน้าที่และการตีความการกล่าวออกตัวที่แตกต่างไปตามบทบาท ของผู้ที่อยู่ในสถานการณ์การสื่อสาร	188
รูปที่ 6.3 หน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทยกับหลักคุณภาพ (Maxim of quality)	192
รูปที่ 6.4 ความต่อเนื่อง (continuum) ของความรู้สึกของผู้รับสาร เมื่อได้ยินการกล่าวออกตัวในภาษาไทย	196

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1	องค์ประกอบของการกล่าวออกตัว	19
ตารางที่ 2.2	ระดับผลสัมฤทธิ์ในการใช้การกล่าวออกตัว	23
ตารางที่ 2.3	ตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาต่างๆ	28
ตารางที่ 4.1	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเพศและความถี่ของการใช้การกล่าวออกตัว	47
ตารางที่ 4.2	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านอายุและความถี่ในการใช้การกล่าวออกตัว	49
ตารางที่ 4.3	สรุปวัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวของผู้สงสาร (ผู้พูด)	55
ตารางที่ 4.4	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเพศและวัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อประชดประชัน	56
ตารางที่ 4.5	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเพศและวัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อสร้างความสนุกสนานและเพิ่มสีสันในการสื่อสาร	57
ตารางที่ 4.6	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านอายุและการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อเปิดเผยเจตนาที่แท้จริงในการสื่อสาร	58
ตารางที่ 4.7	สรุปปัจจัยด้านความสนิทสนมระหว่างคู่สนทนา	59
ตารางที่ 4.8	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านอายุกับการใช้การกล่าวออกตัวเมื่อผู้ใช้ภาษาทั้ง 2 ฝ่ายต้องสนทนากันมาก	60
ตารางที่ 4.9	สรุปปัจจัยด้านอายุของคู่สนทนา	61
ตารางที่ 4.10	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุของผู้ใช้การกล่าวออกตัวกับอายุของคู่สนทนา	61
ตารางที่ 4.11	สรุปปัจจัยด้านเพศของคู่สนทนา	63
ตารางที่ 4.12	สรุปปัจจัยด้านตำแหน่ง/หน้าที่การงาน	64
ตารางที่ 4.13	สรุปปัจจัยด้านการศึกษา	65
ตารางที่ 4.14	สรุปปัจจัยด้านรายได้	66
ตารางที่ 4.15	สรุปปัจจัยด้านสถานการณ์การสนทนา	67
ตารางที่ 4.16	สรุปปัจจัยหลักที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูด	70
ตารางที่ 4.17	สรุปวัตถุประสงค์ที่ผู้ฟังคิดว่าเป็นสาเหตุในการใช้การกล่าวออกตัวของคู่สนทนา	73
ตารางที่ 4.18	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเพศและวัตถุประสงค์ที่คู่สนทนาใช้การกล่าวออกตัวเพื่อสร้างความสนุกสนานและสร้างสีสันในการสื่อสาร	74
ตารางที่ 4.19	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านอายุกับการรับรู้วัตถุประสงค์ของการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อสร้างความสนุกสนานและเพิ่มสีสันในการสื่อสารของผู้ฟัง	75
ตารางที่ 4.20	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านอายุและการรับรู้เจตนาในการใช้การกล่าวออกตัว เพื่อเปิดเผยเจตนาที่แท้จริงของผู้พูด	76
ตารางที่ 4.21	สรุปปัจจัยที่ผู้ฟังใช้เพื่อตีความเจตนาในการใช้การกล่าวออกตัวของคู่สนทนา	78

ตารางที่ 4.22 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านอายุกับหัวข้อการสนทนาที่ช่วยในการรับรู้ วัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูด	79
ตารางที่ 4.23 สรุปความรู้สึกของผู้ฟังเมื่อคู่สนทนาใช้การกล่าวออกตัว	80
ตารางที่ 4.24 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านเพศกับความรู้สึกสนุกสนานและ ตลกขบขันของผู้รับสารโดยตรง (ผู้ฟัง) เมื่อได้ยินการใช้การกล่าวออกตัว	81
ตารางที่ 4.25 สรุปวัตถุประสงค์ที่ผู้ได้ยินสารคิดว่าเป็นเป้าหมายหลักในการใช้การกล่าวออกตัว ของบุคคลอื่น	86
ตารางที่ 4.26 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเพศกับการรับรู้วัตถุประสงค์ของผู้ได้ยินสาร เกี่ยวกับการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อรักษาหน้าและความรู้สึกของคู่สนทนา	87
ตารางที่ 4.27 สรุปวัตถุประสงค์ที่ทำให้ผู้ได้ยินสารรับรู้วัตถุประสงค์ของการกล่าวออกตัว	89
ตารางที่ 4.28 สรุปความรู้สึกของผู้ได้ยินสารเมื่อได้ยินการกล่าวออกตัว	90
ตารางที่ 4.29 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเพศกับความรู้สึกสนุกสนานและตลกขบขัน เมื่อได้ยินการใช้การกล่าวออกตัว	91
ตารางที่ 4.30 การเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของการใช้การกล่าวออกตัวตามบทบาทของ ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสาร	94
ตารางที่ 4.31 การเปรียบเทียบความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อการกล่าวออกตัว	95
ตารางที่ 4.32 การเปรียบเทียบการรับรู้วัตถุประสงค์หรือหน้าที่ของการกล่าวออกตัว ตามบทบาทของผู้ใช้ภาษา	97
ตารางที่ 5.1 ตารางสรุปข้อมูลสัมภาษณ์แบบ กึ่งโครงสร้าง	102
ตารางที่ 5.2 สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย	110
ตารางที่ 5.3 สรุปวัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย	122
ตารางที่ 5.4 สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกและการตีความวัตถุประสงค์ การใช้การกล่าวออกตัวของผู้รับสาร	158
ตารางที่ 6.1 การกล่าวออกตัว 2 โครงสร้าง รวม 12 รูปแบบ	182
ตารางที่ 6.2 กระบวนการผลิตและการทำความเข้าใจสารจากการศึกษา ทางด้านภาษาศาสตร์จิตวิทยา	190

คำนำ

“การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : มุมมองจากการตระหนักรู้ทางอภิวิน-ปฏิบัติศาสตร์” เป็นงานวิจัยที่จะพาผู้อ่านมาทำความรู้จักเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการกล่าวออกตัวในภาษาไทยด้วยมุมมองทางภาษาศาสตร์ภายใต้แนวคิด “อภิวินปฏิบัติ-ศาสตร์” โดยอาศัยข้อมูลทั้งจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้ภาษาไทยที่ครอบคลุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสื่อสารทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้ส่งสาร ผู้รับสารโดยตรงและผู้รับสารโดยอ้อม ซึ่ง **“การศึกษากการกล่าวออกตัวในภาษาไทยที่ใช้วิธีวิจัยที่หลากหลายและศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้การกล่าวออกตัวทุกฝ่ายแบบนี้ยังไม่เคยมีในงานวิจัยไหนมาก่อน”**

เนื้อหาของงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 6 บท ประกอบด้วยบทที่ 1 ที่จะให้ภาพรวมที่มา และความน่าสนใจของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย รวมไปถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาปรากฏการณ์การใช้ภาษาดังกล่าว บทที่ 2 เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการกล่าวออกตัว ตลอดจนกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่จะใช้เพื่อศึกษากการกล่าวออกตัวในภาษาไทย รวมไปถึงการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากการกล่าวออกตัวที่มีมาก่อนหน้านี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงช่องว่างในองค์ความรู้ และเหตุที่นำมาสู่การศึกษากการกล่าวออกตัวในภาษาไทยในครั้งนี้ ส่วนบทที่ 3 จะแสดงให้เห็นวิธีการศึกษากการกล่าวออกตัวในภาษาไทย เริ่มตั้งแต่การออกแบบงานวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย การเก็บข้อมูล ประชากรวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนี้จะช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ที่สนใจสามารถตรวจสอบการทำงานของผู้วิจัย และขั้นตอนที่ทำให้ได้ผลการศึกษาในครั้งนี้มา ทั้งนี้การให้ข้อมูลอย่างละเอียดในบทที่ 3 นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสในกระบวนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้แล้ว ยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้อีกด้วย

สำหรับบทที่ 4 และบทที่ 5 นั้น จะกล่าวถึงผลการศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาไทยจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามลำดับ โดยจะแสดงให้เห็นปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย รวมถึงแรงจูงใจของผู้ใช้การกล่าวออกตัวจากมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสื่อสารทุกฝ่าย ทั้งผู้ส่งสาร ผู้รับสารโดยตรง และผู้รับสารโดยอ้อม สำหรับบทที่ 6 บทสุดท้ายนั้นจะเป็นการสรุปภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ตลอดจนอภิปรายผลที่ได้จากการศึกษากับทฤษฎี

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการกล่าวออกตัวตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ในบทนี้ยังได้ระบุถึงประโยชน์และข้อจำกัดของการศึกษารั้งนี้ รวมไปถึงโอกาสในการพัฒนาต่อยอดการศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาไทยที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

ไม่ได้จะอวดนะ แต่งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับการประเมินในระดับดีเด่นและดีมาก ผู้ทรงคุณวุฒิต่างก็เห็นตรงกันว่างานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ “ยอดเยี่ยมมาก ควรจะตีพิมพ์เป็นตำราหรือบทหนึ่งในตำราหรือในหนังสือของสำนักพิมพ์ระดับโลก ทั้งนี้ควรแปลเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ความรู้” เป็นงานวิจัยที่ “มีคุณค่าต่อวงวิชาการด้านวาทปฏิบัติศาสตร์ เต็มเต็มช่องว่างทางวิชาการ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลและนำเสนอข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ” และเป็นงานวิจัยที่ “เป็นประโยชน์ด้านการเรียนการสอน เป็นเครื่องมือให้กับผู้เรียนชาวต่างประเทศได้เรียนรู้และสามารถใช้การกล่าวออกตัวได้อย่างผู้ที่มีความตระหนักรู้ทางวาทปฏิบัติศาสตร์โดยเฉพาะในบริบทและวิถีปฏิบัติของสังคมไทย” นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังได้รับรางวัลผลงานวิจัยดีเด่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์ ประจำปี 2568 อีกด้วย

ในฐานะเจ้าของภาษาไทยที่ใช้การกล่าวออกตัวจนติดปากและเคยชิน เราอาจไม่เคยตั้งคำถามกับสิ่งที่เราใช้กันเป็นปกติเหล่านี้เลย อยากให้ทุกคนที่สนใจงานวิจัยทางด้านวาทปฏิบัติศาสตร์ภาษาไทยได้ย้านงานวิจัยนี้ แล้วมาหาคำตอบของการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยไปพร้อมกัน

อนุชิต ตุ้มผืนจินดา

อำนาจ ปักษาสุข

กิตติกรรมประกาศ

“การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : มุมมองจากการตระหนักรู้ทางอภิวินิจฉัยปฏิบัติ-ศาสตร์” เป็นงานวิจัยซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2566 สัญญาเลขที่ 10/2565 ผู้เขียนขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

งานวิจัยนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้หากปราศจากความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่ดีจากจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์เอกชัย จงเสรีเจริญ และอาจารย์สิโรรัตน์ จันทาม จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ช่วยประสานงานและจัดทำสถิติเพื่อสร้างและตรวจสอบความน่าเชื่อถือสำหรับงานวิจัยนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.พิทยา ทิพวิจิตร จากสถาบันวิทยาลัยชุมชน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี และที่สำคัญผู้เขียนต้องขอขอบคุณประชากรวิจัยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและการให้สัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง รวมไปถึงคำแนะนำต่าง ๆ จากผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้งานวิจัยครั้งนี้เสร็จสิ้นลงอย่างสมบูรณ์

เกี่ยวกับผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุชิต ต๋ามณีจินดา จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางด้านภาษาศาสตร์ จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโททางด้าน ภาษาและการสื่อสาร (เกียรตินิยม) จากคณะภาษาและการสื่อสาร สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) และปริญญาเอกทางด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ จากมหาวิทยาลัย แลงคาสเตอร์ ประเทศสหราชอาณาจักร โดยมีความสนใจทางด้านวิจัยปฏิบัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์สังคม การรับภาษาที่สอง ภาษาอังกฤษศึกษา การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างประเทศ ผลงานที่ผ่านมา เช่น การศึกษาการกล่าวออกตัว ในภาษาไทย การศึกษาการแสดงความไม่เห็นด้วยในการสนทนากลุ่มของผู้ที่ใช้ภาษาอังกฤษ ในฐานะภาษากลาง (English as a Lingua Franca: ELF) การศึกษาการปนภาษาอังกฤษ ในภาษาไทย บทความเกี่ยวกับพหุพลวัตภาษาอังกฤษโลก (Global Englishes: GE) และ มิติเชิงอำนาจของภาษาอังกฤษ รวมไปถึงหนังสือภาษา (ศาสตร์) กับสังคมและการสอน และหนังสือการรับภาษาที่สอง : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติร่วมสมัย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำ สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ปักขาสุข จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกทางด้านภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความสนใจทางด้านภาษากับวัฒนธรรม การสอนภาษาไทยให้ชาวต่างประเทศ รวมไปถึง การศึกษาทางด้านวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยมีผลงานที่ศึกษาเกี่ยวกับภาษา ความคิด วัฒนธรรม และวาทกรรม อาทิ การตั้งชื่อในสังคมไทย ภาษากับโลกทัศน์และ ภาพสะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องบุญและกรรมในสังคมไทย ภาษากับวิถีปฏิบัติ อุดมการณ์ และการปนภาษาในการสื่อสารสถานการณ์โรคระบาดติดเชื้อโควิด 19 วาทกรรมเกี่ยวกับ บุญในสื่อสาธารณะ และการกล่าวออกตัวในภาษาไทย ปัจจุบันเป็นอาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : มุมมองจากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์

บทที่ 5 จะนำเสนอการกล่าวออกตัวในภาษาไทยจากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลการเจตนา หรือแรงจูงใจของผู้ที่ใช้การกล่าวออกตัว รวมไปถึงผลหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารทั้งที่เป็นผู้รับสารโดยตรงจากผู้พูดเนื่องการส่งสารไปถึง และผู้รับสารโดยอ้อมที่ได้ยินการกล่าวออกตัวดังกล่าว โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระหรือประเด็นหลัก (Thematic analysis) ของ Braun และ Clarke (2006) ด้วยการจัดกลุ่มความหมายของข้อมูลที่ได้ตามปัจจัยที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัววัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัว และความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้ยินการกล่าวออกตัว ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มความหมายตามบทบาทในการสื่อสารของผู้ใช้ภาษาซึ่งแบ่งออกเป็น “ผู้ส่งสาร” “ผู้รับสารโดยตรง” และ “ผู้รับสารโดยอ้อม” ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการตีความวัตถุประสงค์การใช้การกล่าวออกตัว

การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 30 คน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยทั้งสิ้นทั้งในบทบาทของผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ได้ยินการกล่าวออกตัว ในการนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างดังตารางที่ 5.1 เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของการวิเคราะห์ข้อมูลการตระหนักรู้ทางอภิวัจนปฏิบัติศาสตร์

ตารางที่ 5.1 ตารางสรุปข้อมูลสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ประเด็นหลัก		รายละเอียด	
1. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัว	1.1	ความสัมพันธ์และความสนิทสนมคุ้นเคย	1.5 วัฒนธรรมไทย
			1.6 สถานภาพทางสังคม/หน้าที่การงาน
	1.2	บุคลิกภาพ/ลักษณะนิสัย	1.7 สถานการณ์การใช้ภาษา/ความจำเป็น
	1.3	เพศวิถี	
	1.4	อายุ	1.8 ประสบการณ์ร่วม
2. วัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัว		รายละเอียด	
2.1 ผู้ส่งสาร (ผู้พูด)	2.1.1	เพื่อเตือนถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง	2.1.3 เพื่อรักษาความรู้สึกและภาพลักษณ์ของผู้ฟัง
	2.1.2	เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองหรือการรับรู้ในทางลบ	2.1.4 เพื่อป้องกันผู้รับสารตีความผิดพลาด
			2.1.5 เพื่อแสดงความต้องการหรือเจตนาในการสื่อสารของตนเอง
			2.1.6 เพื่อประชดประชันหรือเหน็บแนม
			2.1.7 เพื่อสร้างความตกลงขั้นและสร้างสีสันในการสนทนา
2.2 ผู้รับสารโดยตรง (ผู้ฟัง)	2.2.1	เพื่อลดความรุนแรงของผลทางลบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง	2.2.3 เพื่อแสดงความต้องการหรือเจตนาในการสื่อสารของตนเอง
	2.2.2	เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองหรือการรับรู้ไปในทางลบ	2.2.4 เพื่อขออนุญาตผู้ฟัง
			2.2.5 เพื่อสร้างความตกลงขั้นและสร้างสีสันในการสนทนา
2.3 ผู้รับสารโดยอ้อม (ผู้ได้ยิน)	2.3.1	เพื่อแสดงเจตนาของผู้พูด	2.3.6 เพื่อสร้างความตกลงขั้นและสร้างสีสันในการสนทนา
	2.3.2	เพื่อเตือนถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง	2.3.7 เพื่อประนีประนอม
			2.3.3 เพื่อปกป้องตัวผู้พูด
			2.3.4 เพื่อรักษาความรู้สึกของผู้ฟัง
			2.3.5 เพื่อหลอกล่อเสียตีสีประชดประชัน

ตารางที่ 5.1 ตารางสรุปข้อมูลสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (ต่อ)

ประเด็นหลัก		รายละเอียด	
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการตีความวัตถุประสงค์การใช้การกล่าวออกตัว	3.1 บริบททางภาษา	3.2 บริบทที่ไม่ใช่ภาษา	
	3.1.1 ถ้อยความที่ปรากฏ	3.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ภาษา	
	รวม	3.2.2 สถานภาพทางสังคม	
	3.1.2 หัวข้อการสนทนา	3.2.3 บุคลิกลักษณะนิสัยของคู่สนทนา	
4. ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้ยินการกล่าวออกตัว	3.1.3 อวัจนภาษาต่างๆ	3.2.4 บทบาทในสถานการณ์การสื่อสาร	
	4.1 รู้สึกว่าการกล่าวออกตัวเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์	4.2 รู้สึกว่าเป็นกลางกับการกล่าวออกตัว	4.3 รู้สึกว่าการกล่าวออกตัวเป็นสิ่งที่พึงประสงค์

ในส่วนต่อไปจะเป็นการแสดงผลข้อมูลสัมภาษณ์ประเด็นต่าง ๆ ตามกลุ่มความหมายที่เป็นวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ โดยในแต่ละกลุ่มความหมายจะมีการยกตัวอย่างข้อมูลการตระหนักรู้ทางอวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 30 คนด้วยการสุ่มอย่างเป็นระบบจากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 309 คน

5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัว

จากข้อมูลการตระหนักรู้ทางอวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างพบว่าปัจจัยมากมายที่ส่งผลต่อการเลือกใช้หรือไม่เลือกใช้การกล่าวออกตัวของกลุ่มตัวอย่างประชากรวิจัย โดยจากการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้การกล่าวออกตัวมีจำนวนทั้งสิ้น 10 ปัจจัย ดังปรากฏในตารางที่ 5.2 ซึ่งมีรายละเอียดดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2 สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้การกล่าวออกตัว

1. ความสัมพันธ์และ ความสนิทสนมคุ้นเคย	5. วัฒนธรรมไทย	8. ประสบการณ์ร่วม
2. บุคลิกภาพ/ลักษณะนิสัย	6. สถานภาพทางสังคม/ หน้าที่การงาน	9. หัวข้อการสนทนา
3. เพศวิถี	7. สถานการณ์การใช้ภาษา/ ความจำเป็น	10. จำนวนผู้รับสาร
4. อายุ		

5.1.1 ความสัมพันธ์และความสนิทสนมคุ้นเคย

จากข้อมูลการตระหนักรู้ทางอภิวัจนปฏิบัติศาสตร์จากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 30 คน พบว่า ความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลต่อการใช้วัตถุประสงค์ที่ใช้ และผลทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ที่เกิดขึ้นจากการได้ยินการกล่าวออกตัวนั้น โดยผู้ที่เลือกใช้การกล่าวออกตัวมักจะใช้การกล่าวออกตัวกับผู้ที่มีความสนิทสนมคุ้นเคย สาเหตุประการหนึ่งเป็นเพราะการกล่าวออกตัวมีหน้าที่ที่หลากหลายทำให้ผู้รับสารสามารถตีความการกล่าวออกตัวที่ตนเองได้ยินได้หลายลักษณะ เช่น การตำหนิหรือตำหนิทำให้ผู้ใช้การกล่าวออกตัวมักจะใช้กับคนที่ตนเองสนิทเท่านั้น เช่น

“ผมว่ามันน่าจะต้องเป็นคนที่คือเป็นเพื่อนสนิทเราระดับหนึ่งที่เราสามารถพูดจาหยาบคายได้ ที่เราจะด่าเค้าอะไรประมาณนี้ครับ เรายังไม่ได้ด่าใครสุมสุมหัวทำกับคนอื่นเราอาจจะแบบไม่ได้ใช้อะไรพวกนี้บ่อย ๆ” (MAI-03)

“ส่วนใหญ่ก็ใช้กับคนที่รู้จักสนิทกันแหละค่ะ แต่ถ้าไม่สนิทอาจจะไปใช้คำพูดอื่นแทน เพราะเราไม่รู้ว่าเขาจะคิดยังไงหรือตีความไปยังไง ... คือถ้าเราสนิทกับเพื่อนก็อาจจะพูดเล่น ๆ กัน” (MAI-11)

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้พูดเปลี่ยนมาเป็นผู้รับสารหรือผู้ฟัง ความสนิทสนมระหว่างตนเองกับผู้กล่าวออกตัวมีผลอย่างยิ่งต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟัง กล่าวคือ เมื่อเพื่อนที่ไม่สนิทสนมคุ้นเคยกันใช้การกล่าวออกตัว ผู้พูดที่เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ฟังจะรู้สึกไม่ติดกับการกล่าวออกตัวดังกล่าว ในขณะที่ถ้าผู้พูดเป็นเพื่อนที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ผู้ฟังอาจ

จะรู้สึกแย่น้อยกว่า ทั้งนี้เพราะการกล่าวออกตัวสามารถตีความได้หลายอย่าง ดังนั้นสำหรับ ผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-16 การใช้การกล่าวออกตัวกับเพื่อนสนิทสนมคุ้นเคยกันจึง ปลอดภัยกว่า

“เคยมีอยู่ครั้งหนึ่ง [ที่คนไม่สนิทมาใช้ด้วย] ... เวลาทำงานกลุ่มมันก็มีทั้ง เพื่อนที่สนิทด้วยและไม่สนิทด้วย แล้วก็มีบางคนยังไม่โอเคกับงานก็พูดออกมาว่าไม่ได้ว่าอะไรนะมึง แต่ว่ากูยังคิดว่ามันทำได้ดีกว่านี้ ... แยก [พอเพื่อน ไม่สนิทพูดแบบนี้] รู้สึกว่าเขาตำหนิเรามากกว่า รู้สึกว่าเขาจริงจัง เพราะไม่ได้จะว่านะเท่ากับว่า ... เป็นเฉพาะกับคนที่ไม่สนิทค่ะ แต่กับคนที่สนิท เราจะรู้สึกว่ามันซอฟต์กว่า เราจะรู้สึกว่ามันไม่ได้เครียดอะไรขนาดนั้น ไม่ได้ รู้สึกไม่ดีค่ะ ... แต่ว่าต้องใช้กับเพื่อนที่สนิทค่ะ แต่เราคงไม่ใช้กับคนที่เราไม่ชอบ ไม่พูดต่อหน้าเขาแบบนี้แน่ ๆ หนูคิดว่ามันตีความได้หลายอย่าง ถ้าพูดกับเพื่อนสนิท มันโอเคกว่าพูดกับคนไม่สนิทค่ะ ก็เลยเลือกใช้กับคนที่สนิทมากกว่า” (MAI-16)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าระดับความสนิทสนมจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ระดับเท่านั้นคือสนิทและไม่สนิท อย่างไรก็ตามสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-23 ระดับของความสนิทสนมมีมากกว่านั้น โดยผู้ให้สัมภาษณ์รายนี้ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า ตนเองนั้นจะไม่ใช้การกล่าวออกตัวกับเพื่อนที่สนิทจริง ๆ แต่จะใช้กับเพื่อนที่สนิทในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นระดับรองลงไปหรือที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ระบุไว้ว่าเป็นเพื่อนสนิทที่ยังมีระยะห่างระหว่างกัน ซึ่งอาจเกิดจากระยะเวลาที่รู้จักกันยังไม่มากนักหรืออายุที่แตกต่างกัน ดังนั้นข้อมูลสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รายนี้จึงชี้ให้เห็นถึงระดับความสนิทสนมที่ถูกแบ่งแยกย่อยลงไป ในรายละเอียด และการใช้การกล่าวออกตัวจะใช้กับคู่สนทนาที่สนิทในระดับหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการกล่าวออกตัวนั้นอาจไปกระทบความรู้สึกของคู่สนทนา

“คือไม่ใช่เพื่อนที่สนิทกันมาก ถ้าเป็นเพื่อนที่คบกันมานาน ๆ เขาจะว่า เขาจะด่าเนี่ยเขาจะไม่ใช้คำพูดนี้เขาจะพูดออกมาเลยว่าแกทำอย่างนี้ไม่ถูกนะอะไรอย่างเงี้ย มันจะมีเพื่อนที่มี space บางอย่างก็คือหนึ่งเราอาจจะรู้สึกว่าเขาสองก็คือเขาไม่ได้สนิทกับเรามากก็คือเขามองระยะห่างแล้วว่ามันน่าจะสนิท

การกล่าวออกตัวในภาษาไทย

มุมมองจากการตระหนักรู้ทางอภิวัตนปฏิบัติศาสตร์

ไม่ได้จะโหม่เนะ...

“แต่การศึกษากการกล่าวออกตัวในภาษาไทยที่ใช้วิธีวิจัยที่หลากหลาย และศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้การกล่าวออกตัวทุกฝ่ายแบบนี้ยังไม่เคยมีในงานวิจัยไหนมาก่อน” และ “อย่าหวังว่าพวกเราอดเลยนะ แต่งานวิจัยชิ้นนี้จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจการกล่าวออกตัวในภาษาไทยและภาษาอื่นมากขึ้นอีกเยอะเลยก็เดียว”

ตัวอย่าง

ISBN 978-616-602-274-2

9 786166 022742

ราคา 220 บาท
หมวดภาษาศาสตร์

<http://thammasatpress.tu.ac.th>